

Reunió dels membres de la ponència constitucional que van signar el projecte de carta magna. D'esquerra a dreta, Manuel Fraga Iribarne, Miquel Roca i Junyent, Gabriel Cisneros Laborda, José Pedro Pérez Llorca, Miguel Herrero Rodríguez de Minón i Jordi Solo Yura. Era l'abril del 1978.

“La nació és una i és la nació espanyola.” No fa una setmana encara, la secretària de Política Autònomic del PP, Soraya Sáenz de Santamaría, va despatxar d'aquesta manera tan rotunda el debat territorial que s'ha establert amb les anunciades reformes dels estatuts d'autonomia. En aquest sentit, si no haguérem puntualitzat l'autoria ni la data d'aquesta grandiloqüència, ens haguérem pogut imaginar ben bé que la situació es remuntava a l'any 1978, quan la Constitució vigent només era una quimera, un esborrany encara no sacralitzat. Però no. Aquesta declaració és ben actual, tant que per a alguns polítics de la dreta sembla que el temps, curiosament, sí que passa debades, talment com cantava l'agent urbanitzador Julio Iglesias: això que la vida segueix igual.

Ens diu Soraya Sáenz que el PP no està disposat a consentir que cada autonomia pugui considerar-se, al seu respectiu Estatut, de la manera que democràticament el seu Parlament decidisca. Això és: nació, nacionalitat, regió, etc. I això és, també, que no pot ser que Catalunya pugui dir-se nació o que el País Basc arribi a ser comunitat nacional, com Patxi López proposa al seu pla. No par-

En ple procés de reformes estatutàries, al llindar del que hauria de ser la primera reforma de la Constitució espanyola, l'article 2 de la carta magna és la tanca darrere la qual es refugien els més conservadors per desnaturalitzar qualsevol canvi d'importància a àmbit territorial.

La cantarella de sempre

lem ja de si el pla Ibarretxe, ara qüestionat, eixirà finalment endavant. Què blasmarien? Soraya Sáenz critica que Zapatero haja donat “barra lliure” a les autonomies i se suma, d'aquesta manera, a la tronadora i allargada figura d'Aznar, qui, fa uns dies, en la presa de possessió del seu càrrec de conseller d'Estat, va tirar mà de l'article 2 de la Constitució per recordar a la dreta –i a qui volguera escoltar-lo– quin és el seu credo ideològic i polític.

Resa aquest famós article 2 que “la Constitució es fonamenta en la indisso-

luble unitat de la nació espanyola, pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols, i reconeix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i regions que la integren i la solidaritat entre si”. Després de llegir detingudament aquest paràgraf, no els entren ganes de preguntar-se què deuria pensar aleshores, el 1978, l'ínclit José María Aznar per votar en contra de la Constitució que ara tan aferrissadament mistifica, si queda ben palès que l'estat espanyol no ha badat ni s'esquarterarà així com així, sabent d'altra banda que les forces ar-

mades són el garant de la integritat territorial?

Certament, l'obsessió d'Aznar i de la seua indòmita dreta amb la cançoneta de sempre, la unitat d'Espanya, ha arribat a ser tan malaltissa que una innocent, o no, reflexió en veu alta, com la del president del Consell d'Estat, Francisco Rubio Llorente, sobre l'entelèquia de la comunitat nacional com a substitutiva de nacionalitat, ha arribat a irritar el PP, que poc menys que ho ha considerat traïció de lesa pàtria. En tot cas, i per prendre perspectiva i també un poc d'aire, en aquest reportatge volem girar la nostra mirada al passat més recent, l'any 1978, per capir què va passar aleshores amb el sempitern problema territorial, encara irresolt, assignatura pendent del sistema democràtic a l'estat espanyol. Debat si més no sublimat en la redacció d'aquest article 2, el mateix que ara la dreta proposa com a barrera per a qualsevol reforma institucional.

A diferència d'ara, quan el Partit Popular ha anatemitzat qualsevol temptativa de debat, l'efervescència d'aquell moment històric va permetre que, en les deliberacions constituents del 1978, s'arribara a defensar un ampli ventall de models d'estat, des de l'unitari fins a la confederació de nacions. No cal dir que en un dels extrems, més o menys com ara, es van situar els partidaris de definir l'estat com un ens unitari. Entre aquests pròcers, es van trobar alguns parlamentaris d'aquella irredempta Alianza Popular (AP) —tot i que no va ser finalment la posició del grup— i també de la governant UCD.

Si fullegem el *Diari de Sessions del Congrés*, podem observar com l'esmena 63 a l'avantprojecte de Constitució, signada per Gonzalo Fernández de la Mora, exigia una redacció alternativa a l'article 2. Proposava l'autor d'*El crepusculo de las ideologías* que Espanya fóra reconeguda com "un estat unitari que reconeix el dret a l'autonomia de les regions". El valencià José Miguel Ortí Bordàs, aleshores diputat de la UCD i posteriorment senador del PP, va voler insistir en el tema i matisar, fins i tot, l'article 1 amb la redacció següent: "Espanya és un estat unitari, social i democràtic de dret." Tanmateix, aquestes tesis immobiliistes, filofranquistes, que com a molt propugnaven una mera des-

centralització administrativa, no van tenir gaire èxit.

De la mateixa manera, els postulats federals tampoc no foren molt més reeixits. Encara més, en aquests es van refugiar tots els grups polítics que finalment es van quedar fora del consens constituent. Per exemple, Francisco Letamendia, diputat d'Euzkadiko Ezkerra, va posar el federalisme com una de les condicions ineludibles perquè el seu grup acceptara el text. Cert és, però, que en les esmenes presentades Letamendia finalment va rebaixar les seues exigències primeres i, al remat, va acabar apostant per unes referències a la plurinacionalitat i per afegir un títol VIII bis que regulara l'exercici del dret

no és el moment històric de fer una formulació federalista. Que el federalisme pot ser el resultat final d'un llarg procés històric i un resultat que garanteixca en el futur la unitat d'Espanya que els socialistes, com he dit, hem defensat."

A pesar de tenir —en principi i pel que es va poder observar als debats— més defensors que l'estat unitari, l'estat federal va ser rebutjat explícitament. En aquest sentit, també es van sentir veus que animaven a una confederació d'estats, proposta arriscada que va tenir la mateixa sort que les anteriors. El senador Lluís Maria Xirinacs, durant el tràmit al Senat, va presentar una autèntica esmena a la totalitat que proposava una veritable constitució confederal. Així,

Cartells publicitaris de la Generalitat de Catalunya demanant el vot afirmatiu en el referèndum sobre la Constitució espanyola, que es va celebrar el 6 de desembre del 1978.

a l'autodeterminació. Per la seua part, Esquerra Republicana de Catalunya va centrar els seus esforços a demanar la devolució de la sobirania a les nacions que, segons el criteri de l'aleshores diputat Heribert Barrera, formen l'estat.

En canvi, els socialistes i els comunistes, tot i que per principis assumien el federalisme, hi van renunciar perquè es produïra el famós consens. Felipe González, aleshores puixant cap de l'oposició, va justificar aquesta renúncia en una significativa locució al plenari del Congrés. "Nosaltres —va manifestar l'ara expresident del Govern—, que tenim una aspiració que no ocultem de caràcter federalista, hem comprès que aquest

les esmenes 560 i 561 pretenien incorporar una referència al dret a l'autodeterminació.

Per la seua banda, Ramón Bajo, del grup Senadors Bascos, va presentar l'esmena 1.100, la qual postulava que l'estat espanyol es fonamentara en "la confederació de les nacions que l'integren". El Partit Nacionalista Basc, en canvi, va focalitzar el seu programa en una renovació del pacte foral amb la corona, tal com va destacar l'aleshores diputat Xabier Arzalluz. Per tant, per al PNB, l'eventual model confederal per a tot l'estat no va ser més que una proposta instrumental per a la recuperació dels furs bascos. Certament, aquestes

Xabier Arzalluz, PNB.

Heribert Barrera, ERC.

José Miguel Ortíz Benegas, UCD.

Els socialistes i els comunistes, tot i que en principi defensaven el federalisme, hi van renunciar en favor del consens

perspectives furistes i confederals també van ser bandejades, sense remissió.

Descartats els models que els grans partits, els majoritaris, situaven als extrems, l'estat regional i l'estat de les autonomies —el definit finalment en l'article 2— van quedar com a úniques solucions. Manuel Fraga, l'avui octogenari president gallec, va apostar aleshores per un estat regional de tipus italià, cosa que per coherència implicava oposar-se al terme nacionalitat, ja que entenia —i encara entén— que Espanya estava conformada només per regions. Els diputats d'AP Antonio Carro Martínez, Licio de la Fuente i Gonzalo Fernández de la Mora van oposar-se frontalment al terme amb una generosa bateria d'esmenes. Una posició que no es va reduir només a aquest grup. Alguns insignes diputats i senadors també li donaren suport. Entre altres, el senador per designació reial, Camilo José Cela, qui demanava la substitució del terme "nacionalitats i regions" pel de "països". O Julián Marías, que també s'abonava a aquesta tesi.

Durant el tràmit final al Congrés, Miguel Herrero y Rodríguez de Minón, ponent constitucional, va defensar el terme "nacionalitats" en nom del grup parlamentari de la UCD. Herrero, qui

recentment ha assessorat el PNB, va definir aquesta entelèquia de nova creació com "aquells fets diferencials amb consciència de la seua pròpia, infungible i irreductible personalitat". La defensa de la UCD del terme "nacionalitats" va veure's avalada pel fet que finalment no es va apostar per un estat regional, sinó que es va optar per un model singular, l'estat de les autonomies, com aleshores ja utilitzava el diputat del grup Socialistes de Catalunya, Eduardo Martín Toval. El senador de l'Entesa dels Catalans, Josep Benet, al final del debat al Senat, també va acabar parlant d'una "constitució democràtica i autonòmica".

Anton Canyellas, després de defensar una mirada federalista, va definir aquell model innovador de l'estat de les autonomies com un moviment que partia de l'estat unitari per al qual no s'havia definit cap punt d'arribada. Martín Toval va matisar que aquest punt havia de ser precisament la realització de l'ideal federalista. Felipe González, en l'explicació del vot final del seu grup a la Constitució, va destacar que aquesta no resolia grans problemes, sinó que els plantejava, i assenyalava que, en el futur, la modificació de l'estructura de l'estat que deriva de la Constitució és

una cosa que calia fer-se, com una cosa que, en definitiva, queda oberta.

Els diputats Jordi Solé Tura (PSUC), José María Benegas (PSOE), Miquel Roca (Minoria Catalana), José Luis Meilán (UCD) i Eduardo Martín Toval (Socialistes de Catalunya) van defensar aquest caràcter obert de la Constitució. El marge de maniobra no va quedar limitat a la manera com es van concretar posteriorment els estatuts, sinó que es va preveure l'aportació de modificacions sempre que calga. En canvi, Aznar recomanava el vot en contra al text de la Constitució.

De tot això ja fa més d'un quart de segle. L'any passat, la inesperada victòria de Zapatero va desencallar el debat territorial, completament bloquejat en època del senyor Aznar López. Les reformes dels estatuts i, fins i tot, de la mateixa Constitució, figuren entre les prioritats de l'agenda política. El partit d'Aznar, en tot cas, ja ha tirat mà de l'article 2 per aturar aquest procés. Obliden intencionadament, però, el caràcter obert que, en aquest sentit, va donar al debat territorial el cos constituent. Tant se val, el PP ja ha avisat. Només hi ha una nació. No li valdran argücies com l'entelèquia de la comunitat nacional. Tampoc aleshores el senyor Fraga i companyia van estar d'acord amb el terme "nacionalitat". Algú havia dit que l'home és l'únic animal que ensopega dues vegades amb la mateixa pedra, no?

Salvador Giménez